

CONSIDERAȚIUNI

asupra

importantei activității * * * *

* * * * * politice-naționale

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. CASSIU MANIU

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201702773

Cluj, 1905.

Conținutul.

Considerațiunea I.

Situațiunea internațională primejdioasă a națiunei române.

Consider. II.

Iredentismul fals maghiar.

Consider. III.

Cheștiunea naționalităților a devenit cheștiunea de drept internațional.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Consider. IV.

Avantagiile de succes ale ideei dreptului național față de cei-ce neagă acest drept.

Consider. V.

Critica tacticei politice a pasivității.

Consider. VI.

Idea dreptului național, idea de stat maghiară. Proiect de constituțiune.

Consider. VII.

Părțile atacabile ale suveranității faptice ce să inspiră din ideia statului unitar maghiar național.

Consider. VIII.

Activitatea politică națională în raport cu compozițiunea socială a unui stat poliglot.

Consider. IX.

Activitatea politică națională în raport cu ideea organizațiunei naționale.

Consider. X.

Activitatea politică națională în raport cu principiile politicei naționale.

Consider. XI.

O reprivire asupra pasivității politice naționale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Considerațiunea întâiu.

I.

Situațiunea internațională primejdioasă a națiunei române.

Poziția geografică a neamului românesc a agravat situațiunea internațională a națiunei române. Incunjurat de toate părțile de cătră popoare înamice, lipsit prin urmare cu desăvârșire de aliați naturali, cari să poată fi sinceri,— națiunea română, trebuie să-și pună în cumpănă toate forțele pentru a esista în timpurile actuale / excepționale, complicate și primejdioase.

Condițiunea de existență întâi este ca politica noastră națională, preste tot să fie, călăuzită până în cel mai depărtat viitor de idea eroizmului activ în locul eroizmului actual mai mult pasiv.

Trebuie să ne însușim o nouă atitudine, despre care să zică istoria, că a fost la înălțimea intelectuală și etică a destinelor noastre naționale.

Espusă fiind națiunea noastră din toate părțile la egoizmul și interesele economice a Germaniei, Rusiei și Austro-Ungariei trebuie, fără amânare, să începem cu toții o altă epocă în atitudinea noastră, o epocă de eroizm.

Numai astfel vom ști cu ce să ne apărăm față de tendința expresă a Germaniei, de a forma un imperiu vast economic cu spirit german care să se estindă dela gurile Renului până la Marea-neagră, față de tendința fatală a Rusiei de a-și tăia drum prin Constantinopol comerciului său de mare față de Austro-Ungaria, condusă de o *politică bizantină*.

Atitudinea aceasta, ce cuprinde în perspectiva sa adâncă principalele noastre interese naționale, nu este altceva decât *funcțiunea tuturor însușirilor, tuturor virtuților naționale în mod conștiu și armonic*. Prin deprinderea, organizarea și disciplinarea de timpuriu atot ce are națiunea bun și sănătos trupește și sufletește, de o parte ne vom însuși o atitudine; impunătoare iar de altă parte și cedând sau stând în rezervă vom păstra aceea vrednicie carea strălucește de pe frunțile înțelepte.

În Germania, Rusia și Austro-Ungaria puterea autocratică este ultimul rezon de stat. Este însă adevăr încontestabil, că în Ungaria principiul autocratic să găsește azi în conflict cu despotismul de rasă îmbrăcat în formele constituționale. Față de loviturile despotismului de rasă, numai pe puterile neamului nostru ne putem rezima, dacă principiul autocratic nu să simte îndatorat a ne apăra **neamul**. Cu interes încordat și speranțe tot mai mari trebuie să conlucrăm, cu toții, pentru ca silințele națiunii române de a și

trimitе reprezentanți cât de număroși în parlament să aibă deplin succes. Faptul că atacurile despotizmului de rasă vin chiar din parlamentul țerii, dovedește îndeștul că avem de a face cu o lege a naturei, legea inevitabilului. *Avem de a înfrunța necesități politice, cari ne impun un rezel formal parlamentar.*

Elementele strategice ale acestui rezel parlamentar sunt următoarele :

Interesele monarhiei și ale dinastiei particulariste nu pot fi aduse în armonie cu existența unei Ungarii ca stat unitar național maghiar. Din contra un stat federativ al națiunilor compacte din Ungaria, adecă al națiunea române, slovace, maghiare sîrbe și croate ofere garanțe solide și avantaje internaționale atât în sine, cât și în natura federată a întregii monarhii. Un stat federativ ungar va produce o confederațiune generală între popoarele compacte, cari alcătuiesc Austro-Ungaria. Așa dară din aceasta parte activitatea parlamentară a națiunei române, care luptă pentru dreptul național nu va fi împedecată de chestii astăzi dilematice politice, cum este chestiunea armatei și a pozițiunei de mare putere a monarhiei. Cuvântul autocratic dela Chlopy procede evident din o așa concepțiune înaltă, care în mod firesc armonizează, cu idea federalizmului. *Cel-ce înțelege astfel vremile ne provoacă deadreptul la activitate politică parlamentară națională*

De altă parte maximele de stat actuale ne impun a depune mascha și a purta rezbel deschis și condus până la ultimele consecvențe. Aceste maxime sunt: iredentismul fals maghiar, faptul că azi chestiunea aranjamentului de drept al stărilor destrăbălate din Ungaria este pe față tractată ca chestiune de putere, împedecarea începuturilor organizării dreptului național prin disolvarea clubului central al alegătorilor români, împedecarea oarbă a ori-ce mișcare, carea ar avea de scop *reforma necesară* a organizațiunei actuale a statului pe cale constituțională.

II.

Iredentismul fals maghiar.

Italia prin iredentă a devenit unitară, puternică și mare în înțeles etic. Iredentismul adevărat este reocuparea teritoriilor, cari a fost rupte — din un teritor locuit de una și aceeași naționalitate compactă, înființarea independenței naționale într'un întreg cât mai mare, cât mai puternic organizat pentru a atinge culmea celei mai armonice evoluțiuni. Au și maghiarii o idee despre iredentism specifică, amăsurat căreia iredentismul maghiar ni să înfățișează, ca încorporarea Ardealului la Ungaria, a Banatului, a Crisanei, a Maramureșului, cu un cuvânt a părților adnexe. Iar rezultatele etice ale iredentismului fals maghiar sunt nimicirea provinciilor românești, cassarea autonomiei Ardealului, a voi-

vodinei Bănatului, a intereselor specifice acestor-alalte părți înșirate, în sfârșit *înființarea despotizmului de rassă.*

Maghiarii, cari să provoacă mereu la drept, când purced contra dreptului internațional și batjocoresc sentimentul de onoare al națiunilor prin falsul iredentism, privesc cu dispreț suveran și declară de nedrepte nisuițele noastre, cari nu sunt de cât revindicațiuni de drepturi, pe cari falsul iredentism unguresc le-a desființat.

Iredentismul acesta păcătos maghiar, care nu este reîncorporare ci în corporare a provinciilor românești în cari abia sunt douese sute mii de Săcui față cu aproape patru milioane Români, a dezvoltat apetitul maghiarului în așa măsură încât în dreptul public maghiar ocupă un loc celebru capitolul despre drepturile suverane ale coroanei Ungariei asupra României unde locuesc abia 40 mii maghiari și asupra Serbiei și Bosniei unde abia vei găsi câteva sute de maghiari. Afară de aceea, că apetituri de aceste nu să pot calma fără complicațiuni internaționale e în contradicere cu principiile moralei internaționale, e moralmente imposibil, e absurd, e ridiculos și nu-l vedem imitat de nici un popor demn de a fi recunoscut de civilizată. Pe panta acestei iredente false alunecând și reducând în dreptul lor public și internațional sentimentul dreptului la *nul*, acuma vreau prin silă să-și facă un titlu juridic pentru sistemul lor de cucerire. Ei întrebuițază idea statului pen-

tru a maghiariza provinciile românești. Este prea firesc însă că *forța și hazardul*, cu cari usurpă maghiarii supremația în provinciile amintite românești prin perfida esplicare a ideii de stat, devin și mai criminale și mai odioase.

Iredentismul fals maghiar, îndreptat contra provinciilor românești și a tuturor statelor învecinate cu Maghiarii, nu are nici barem aparențele îndreptățirii, pe cari stăruia a-le dovedi Anglia în rezbélul pentru posesiunea Transvaalului unde știm, că englezii deveniseră mai numeroși decât burii. Cine ar susține oare că Anglia a avut cauză justă a nimici statul independent al burilor?! Cu baionetă și cu demoralizarea vreau cuceritorii a substitui legătura pe carea să fundeze state durabile: consimțemintul popoarelor! Un stat însă, în care este împedecat progresul moral nu mai are nici un rezon de a exista, nu este rezon ca să aibă autoritate asupra unui popor pe care vrea al lipsi de demnitatea naturală a onoarei omenești declarând categoric, că vrea să-i ia limba națională, să-l despoie de conștiința națională cu scopul final de al preface într'un simplu instrument.

Iredentismul cel adevărat ofere priveliștea măreață a unui popor mare, prin sentimentul dreptății și prin urmare fericit, a unui popor, carea vrea numai independința s'ă dar nu sclavia altor popoare, a unui popor care să luptă contra pângăririi instituțiilor culturale și ale civilizațiunii.

Politica iredentistă maghiară, carea a început cu încorporarea Ardealului, nu este îndreptățită nici dintr'un punct de vedere. Altceva a însemnat Italia iredenta, Germania iredentă.

Șovinismul maghiar, prin împrutarea absurdă și neîncetat repetată a iredentei române face mare serviciu opiniunii publice europene și în special spiritului public românesc, fiind aceste două în primul rând îndreptățite și chemate chiar să se ocupe cu necesitățile mari politice ale națiunilor și întru cât o idee este expresiunea și a necesității politice și a dreptății să demascheze falsul iredentism maghiar a cărui aroganță chiar dreptul public maghiar o dovedește. Nu ar statele ci națiunile sunt îndreptățite azi a face iredentism, adeca reîncorporarea teritoriilor pe cari locuiesc fii unuia și aceluiaș popor. De programul politic al Ungariei iredente să ține nimicirea autonomiei Ardealului, desnaționalizarea celor patru milioane români, alor 3 milioane slovaci, alor două milioane sârbi și spre acest scop *compunerea unui parlament supus terorismului șovinismului maghiar.*

Este prea firesc că sistemul politic maghiar, condus de maxima iredentismului fals, fiind atât de gigantic în concepțiunea și în immoralitatea sa, se manifestează în perversități, cari provoacă reacțiune. Un atare sistem despotice înlăuntru, față de naționalități, numai prin servilizm înafară față de Austria *seau altă putere străină e cu puțință. Na-*

țiunea română trebuie să stăvilească, mai întâiu de toate, realizarea punctului prim din programul sistemului politic al iredentei false maghiare, adeca tendința tot mai stăruitoare, tot mai violentă de a dispune cu parlamentul țerei. Iredentismul fals maghiar, parlamentul pus la discrețiunea maghiarilor, cred că au convins în acest timp de 40. ani pe fiecare că dela decretarea pasivității, egală cu abzicerea de dreptul cel mai important politic, dreptul de a lua parte în legislațiunea țerei este numai un paș până la renunțarea formală la independența și libertatea politică națională.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

Chestiunea naționalităților din Ungaria a devenit chestiune de drept internațional.

Iredentismul fals maghiar nu recunoaște dreptul personalității altor națiuni, cari cupun Ungaria cum sunt națiunea română, națiunea sîrbă și națiunea slovacă. Iredentismul fals maghiar este incompatibil cu dreptul suveranității naționale inherent dreptului personalității naționale. Suveranitatea cea reală este însă națională fiind-că ea trebuie să se razime pe constituțiunea socială, acest product organic al compozițiunii naturale sociale adeca a unui grup etnic și geografic unitar și compact. Numai la aceste compozițiuni

putem deosebi interese colective cum sunt: limba, teritoriul, religiunea, datinele, literatura, cultura, averea, progresul spiritual și material și interesele indivizilor, cari să realizează în aceste constituțiuni sociale organic dezvoltându-să din compozițiunile sociale ale naționalităților. Iredentismul fals maghiar pretinde ca să renunțăm spontan de toate aceste mari interese ale umanității al căror apărător este personalitatea națională recunoscută prin constituțiunea țerei. Fiind-că în Ungaria puterile statului, atât cea legislativă cât și cea executivă și judecătorească, servesc iredentismului fals maghiar între constituțiunea socială și constituțiunea politică a acestei țeri, contrastul devine tot mai mare. Acțiunea din partea constituțiunii sociale față de suveranitatea faptică este inevitabilă. O continuă nedumerire și neliniște predomină pe indivizi pe carea o întâmplare le schimbă în aceea stare de convulsiune generală cunoscută în raporturile interționale ca autorevoluțiune. În o situațiune analogă să găsim azi naționalitățile din Ungaria, seriozitatea situațiunii face chestiunea naționalităților din Ungaria să fie o chestiune de drept internațional, adică o chestiune în carea să aplică legile dreptului ginților. O altă cauză a acestei autorevoluțiuni permanente este organizațiunea actuală a statului și a municipalităților fundată în cadrele învechite ale maghiarizmului. Tot timpul pe cât viața parlamentară și cea municipală va fi numai re-

flexul vieții carea pulsează în aceste cadre restrinse și anachronistice, sclăvia politică a celorlalte naționalități va continua a esista, va esista degradația juridică internă actuală care nutrește ura între cetățenii aceluiasi stat, și vor persista mereu motivele autorevoluțiunii. Primul semn învederat al acestei autorevoluțiuni este părerea generală că ne este datorința supremă a slăbi cadrul acesta negru al constituțiunii actuale prin scoaterea dușmanilor dreptului național, atât din parlament cât și din municipalități. Deșteptarea generală a conștiinței necesităților organizmului național chiar pretinde o atare manifestațiune a voinței naționali, prin care se arătăm deputațiilor, atât români cât și străini, cari s'ar pune în conflict cu principiile politice naționale că avem măsuri pentru a-i lovi.

În desvoltarea ideilor independenței și a libertății și peste tot a ideilor morale nu are loc pasivitatea. Ideile aceste numai o devisă au: înainte! Aceasta e cauza că rezistența pasivă nu ne-a putut duce la scop. În tot decursul acestei perioade dreptul național a fost redus la o esistență speculativă, încât cel mai sfânt drept părea a fi atât de neînsemnat ca acele drepturi atârătoare de împregiurări în esercițiul firesc al lor. Esercițiul drepturilor civile și politice fiind calea înaintării ideilor morale, a desvoltării dreptului public intern, ale datorinței și prin aceasta ale independenței, și a libertății stagnarea

noastră este cauza că nu suntem înaintați politicește nici într'o privință.

IV.

Avantajele ideei dreptului național față de negațiunea acestui drept.

Negațiunea simplă a unui drept invoală în sine o revoltă criminală contra mai multor adevăruri. Adevăruri de prima importanță cari își au apărători. Față de acești apărători negațiunea acelor adevăruri este neputincioasă, ajutor sincer nu poate spera, dacă învinge toți o uresc, îi doresc prin urmare urnirea și eventual se aliază contra ei pentru a-i lua tot ce a câștigat cu nedreptatea sa inherentă. De altă parte învingerea unei atari negațiuni de drept costă atât de multe și mari jertfe, încât nici o națiune nu poate economisi atâta energie superfluă câtă merge în pagubă pentru niște interese efemere nenaturale. Până când ideea dreptului are lipsă numai de dezvoltarea internă a conștiinței pentru ca se fie ireductibilă și neinvinsă. —

Groaza de manifestațiune continuă a autorității inherente dreptului e cauza că în stat absolutistic cetățeanul este osândit la pasivitate. Progresul conștiinței dictează categoric de altă parte ca în state constituționale cetățeanul să-și esercieze drepturile. Când activitatea aceasta este espusă teorizării, este

semnul că constituționalismul nu s-a dezvoltat la acele graduri în care se găsește *progresul conștiinței*. Așa încât putem zice că activitatea dacă ar fi îndestulitoare pentru apărarea sau dezvoltarea a unui singur drept constituțional *este dictată de progresul conștiinței, este deci deplin motivată*. De altă parte ideea constituționalismului, ca ori-care idee morală, este un rezultat al unei continue evoluțiuni, ea este o afirmare mai largă, mai organică, mai armonică a *personalității libere* și este unul dintre multele avantagii în lupta pentru dreptul național față cu negațiunea aceluși drept.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V.

Critica tacticei politice a pasivității.

„Istoria ne dovedește că oamenii nicio dată nu s-au deșteptă cu mai multă iscusință și energie decât în luptele din stat. Căci care alt chip poate fi mai lesnicios de a îndeletnici facultățile cugetătoare decât aceasta neconținută izbire de închipuiri și interese contrare, aceasta nepotrivire de dragoste și ură, de nădejde și frică, de frăgezime și îngrigire, însfârșit aceasta îndatorire de a să ocupa mereu de mărite obiecte de libertate și de fecire publică.“ Iată cuvintele unui adevărat filozof. Deșteptarea aceasta a omenirii merge însă progresiv și o politică posi-

bilă nu va perde din vedere celebra maximă a unui mare politic frances : mesures ton but à tes pouvoirs et non tes pouvoirs à non but. Fiindcă ideea principală este că poporul românesc numai pe propriile puteri să poate răzima, scopul principal, rezonabil așa trebuie să fie ca prin mijloacele de cari dispunem să-l putem ajunge. Scopul principal trebuie dar să ne fie a opri în urgia sa șovinismul cras care să manifestă în deținătorii puterilor publice și prin aceasta a câștiga respectul cuvenit ideii dreptului național.

În legislațiune numai ca membrii ai parlamentului, prin o activitate organizată de partidul național în cea mai perfectă solidaritate și prin o conducere energică carea nu cedează absolut nimica din postulările dreptului național putem opri șovinismul. Prin o ținută șovăitoare s'ar ajunge chiar contrariul. Tactica actuală purcede din ideea falsă că putem aștepta până ce să va schimba felul luptelor politice. În luptele politice însă predominesc în tot locul forța, violința, arbitriul, prejudețele și intoleranța. Este rezonabil a aștepta ceva rezultat dela pasivitate în aceasta privință? Nu ar fi ridiculos a și spera ca luptele politice să devină niște parlamentări incolore, perfect loiale, perfect constituționale. Așadară tactica actuală vrea să ajungă fără luptă la acele rezultate la cari stăruesc ca la un scop ideal pentru timpurile noastre — chiar luptele politice prin aceasta confundă scopul cu mijloacele. Când întrebi pe un pa-

sivist că ce este motivul pasivității? Îți răspunde, că violița guvernului îl face pasiv, când îl întrebi, când va fi activ trebuie să-ți răspundă: atunci când va dispărea violența. Aceasta înșamnă a renunța total la viața politică, carea constă chiar în continua luptă contra dușmanilor interni sau externi, cu alte cuvinte în frângerea violenței. Evident că scopul care ni l'am propus prin tactica pasivității este chiar așa rătăcire cum a fost sistema geocentrică care la prima infătoșare are aparentele unei sisteme științifice corespunzătoare realității, dar în esență se ține de categoria ideilor false care țin milioane de oameni în rătăcire. Tactica pasivității a purces din premissa sofistică că nu e permis și nu e bine ca să între românii în parlament până când nu va fi recunoscută națiunea română ca egală cu cea maghiară, afară de aceasta până când nu va fi recunoscută de liberă și independență și în fine până când nu va fi recunoscut dreptul său la teritoriul național. Când ar fi însă toate aceste, nu ar mai exista parlamentul de azi unguresc ci un parlament de state suverane confederate, un stat multiplu decentralizat. Noi însă nu putem sta în așteptare până când ni-le vor face toate acestea maghiarii din simplul motiv că, lucruri de aceste se fac numai de silă. — Așteptând pasiv fără a pune acțiunii de distrugere o creațiune, o luptă de conservare a neamului cu toate armele acele pre cari ni-lea dat civilizațiunea prin constituție

nalismul modern, poporul român va fi lipsit pe incetul de puținele resturi de drepturi pe cari le mai posedă azi. Acuma e vorba de a ne apăra de perire totală și ne este datorința ca în oara ultimă barem, să ne eliberăm de sub greșelele mari ale trecutului. Este dar evident că tactica noastră politică a pasivității este absurdă iar ca principiu politic la situațiunea și la puterile de cari dispunem, nu se poate aplica.

VI.

Proiect de constituțiune, ideea de stat maghiară și ideea dreptului național.

Idea de stat maghiar, a unui stat național unitar maghiar este injustă, illigitimă și nejuridică, fiindcă ea nu să poate realiza fără paguba cetățenilor de altă naționalitate, fără a renega însași natura, fără a invada drepturile civile și politice și fără alianță cu state străine cu costul grozav al independenței țerei. Afară de aceste adevăruri, ideea de stat maghiară perde din evidenta conștiinței un lucru imponderabil în sine dar hotărîtor în chestiuni internaționale. Anume: fiește-care să simte degradat în conștiința demnității, onoarei omenești, când vede că indivizi singuratici, sau națiuni, sunt tratate ca niște simple instrumente. Istoria ne este mărturie

că acest tratament josnic a provenit din alte două perversități ale naturii omenești: din maliție și din intrigă. Selbătăcirea carea provine din aceste două perversități, între națiuni ca și între indivizi, produce instrăinare, ură, frică și în fine groază. Individul fiind dela natură dur, superb și sensual a trebuit multe suferințe până la înțelegerea, că nerecunoaștereademnității, onoarei omenești este în contrazicere cu creațiunea, deoarece-ce spre josnică degradare, natura perfectibilă a omului. În divina comedia lui Dante versurile immortale :

D'ogni malizia ch'odio incielo acquista
O con forza o con frode altru contrista.
Ingiura è il fine ade ogni fin cotale
Ma perche frode e del nom propriu male
Piu spiace a Dio, e pero stan di sotto
Li frodolenti e pui dolor li assale,

e descrisă pedeapsa groaznică a reuțătăi. Durere, că și azi suntem siliți să ne rușinăm de multele dovezi despre puținul progres al conștiinței.

Să ne aducem aminte de sclăvia personală abolită abia în timpul modern de ura confesională carea există și azi, de disprețul și odiul dintre clasele sociale actuale. Mai clasică dovadă este însă *șiovinismul*. Mai vulgară și mai josnică priveliște nu există decât nedreptatea urei și disprețului cu carea tratează câte o națiune violentă pe indivizii de altă națiune. În nedreptatea aceasta să concentrează toată duritatea, superbia și egoismul

atavistic. Față de aceasta decadentă a omenimei noi ne încredem în acea facultate sublimă a geniului omenesc: perfectibilitatea lui în cugutare și în simțire. Precum nu să poate închipui individualitatea fără sentimente și invers sentimente fără individ, tot astfel nu există om fără stăruința de a-se libera de subduritatea, îngâmfarea, îmbuibarea, trufia, sensualismul și egoismul greșos din acăror izvoare murdare să adapă hidra șovinismului. Aceasta eliberare a propriului nu este în legătură cu perfectibilitatea omului. Primul paș al conștiinței în aceasta direcțiune este recunoașterea adevărului, că dacă o naționalitate nu a putut să amalgamizeze o altă naționalitate, nici moralicește nici politicește, trebuie ca între acele naționalități separate să și ocupe locul cuvenit respectarea împrumutată a dreptului național, a demnității naturei omenesti. Vorba lui Szécheny, că: „Magyarország nem volt, hanem lesz“ atunci ar fi înțeleaptă dacă poporul maghiar ar fi amalgamizat celeralte popoare în cursul alor zece veacuri, sau dacă am putea admite, că oare-când geniul omenimei s'ar renega pe sine abătându-să dela principiile adevăratei libertăți. Omul este născut pentru libertate și instituțiunile omenesti numai așa sunt morale, adecă bune, dacă apără libertatea. Adecă Ungaria nici nu a fost nici nu va fi — zicem noi — fiind-că acesta e adevărul. Țara aceasta nu a avut nici-când constituție maghiară genetică, nu a fost nici când a maghiarilor es-

clusiv. Nobilitatea, regatul chiar le-a putut dobândi fii ori-cărei naționalități. Ori-cât vor insulta șovinistii și parlamentul natura ome-nească, ori-când vor să introducă aici o constituțiune maghiară, vor provoca numai disprețul celorlalte popoare și deja de mult a deșteptat în noi aceea convingere, că am făcut la început rău neapărându-ne demnitatea națională față de aceste doué specii de infamii, cari ne degradează pe toți tratându-ne de instrumente ale iredentizmului fals maghiar. Astăzi nu suntem atât de injosiți și ordinari ca să nu posedăm bărbăția a-ne manifesta zilnic și pretutindenea revolta aceea adâncă de carea întradevăr stăpâniți suntem cu toții. Să ne închipuim numai că constituțiunea maghiară a statului unitar maghiar, după modelul constituțiunilor actuale, ar motiva înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor existența statului maghiar în primul seu articol de lege cu aceste idei: Noi, poporul maghiar, pentru a forma o unitate perfectă, pentru a funda dominațiunea dreptății, pentru a asigura liniștea internă, pentru a ne apăra în comun, pentru a provoca fericirea generală și pentru a asigura bine cuvântările libertății noué și urmașilor nostri, comandăm și fundăm aceasta constituție pe idea zdrobirei naționalităților, cari sunt în majoritate în statul acesta, pe dorul că numai maghiarii să se ferească în acest stat, că celelalte naționalități nici dreptate să nu aibă nici-odată, nici viața să nu le fie asigurată, nici liniște și pace să nu aibă

numai după ce vor consimți la maghiarizarea tuturorora cu tonul unei atari constituțiuni de Procruste nu știu cum ar fi îndestulită Europa, nu știm dar este de-abunăseamă că după promulgarea unei atari monstruosități, în restimp de 24 oare, toată țara ar sta în flacări. Și cu toate aceste sunt capete săci, cari nu văd nu înțeleg, că acela articol este înscris pe drapelul ideii de stat unitar maghiar.

O constituțiune dreaptă se cunoaște din idealul care și la propus, idealul acesta trebuie se fie spiritul constituțiunii. Vedem că e trebuitor pentru a apreția idea de stat maghiară din punct de vedere juridic ca se re'mprospătăm în aducerea aminte a noastră câteva pasagii din cele mai remarcabile constituțiuni.

Articolul întâi al constituțiunii federale a statelor unite Nord Americane.

„Noi, poporul statelor unite, spre a forma o uniune perfectă, spre a tunda dreptatea, spre a asigura liniștea internă, spre a înființa apărarea comună și spre a asigura binecuvântările libertății, noauă și următorilor noștri, comandăm și fundăm aceasta constituțiune pentru statele unite Nord Americane“.

Constituțiunea politică a Columbiei declară în anul 1885. în primul seu articol.

„În numele lui Dumnezeu, izvorul suprem a oricărei autorități, delegații statelor columbiane Antiochia, Bolnivar, Boyaca, Cauca, Cundma Marca, Magdalena, Panama, Santander și Tolima adunați, în congres național

„constituant, in vederea aprobațiunei cari nile-au dat municipalitățile Columbiei, pentru a pune bazele unei constituțiuni in zilele din-tâi ale lui Decembre anul 1885. și spre scopul de a întări unitatea națională și a asigura binefacerile dreptății, libertății și păcii am consimțit a decreta și prin aceste decretam următoarea constituțiune politică“.

Se vedem acum cum pretinde națiunea genială in politică — Francia, ca se fie spiritul unei constituțiuni moderne. Iată manifestul memorabil al camerei deputaților din anul 1815.

„Camera deputaților se simte datoare față de sine, față de Francia și Europa a-și manifesta sentimentele și principiile. Are in-credere in moralitatea, simțul de onoare și generositatea puterilor europene și in respectul lor față de independența națiunei. Ea declară că guvernul francez ori cine iar fi capul trebuie să intrunească dorințele națiunei. Ea declară că nici un Monarch nu poate oferi garanță reală, dacă nu pune jurământ că va respecta o constituțiune pertratată inaintea representațiunei naționale și *acceptată de popor*. Ori care guvern care nu ar avea altă îndreptățire de cât aplausul *unei partide ori puterea armelor*, ori ce guvern care nu ar alege tricolorul național și nu ar asigura următoarele:

1. Libertatea personală a cetățenilor.
2. Libertatea cultului religios.
3. Sistema reprezentativă.

4. Dreptul de a da s'au a nu da dări și recruți.

5. Responsabilitatea ministrilor.

6. Irevocabilitatea venzărilor averilor rilor naționale.

7. Inviolabilitatea proprietății.

8. Cassarea decimelor, mobilității și a feudalității.

9. Cassarea confiscării bunurilor.

10. Amnestie generală și totodată tuturor opiniunilor și espresiunilor politice anterioare.

11. Instituțiunea legiunei de onoare.

12. Premiile cari compet ofițirilor și soldaților.

13. Ajutorarea veduvelor și orfanilor.

14. Instituțiunea curții cu jurați.

15. Inamovibilitatea Judecătorilor.

16. Plătirea datorii de stat — ar avea o esistență trecătoare și nu ar asigura pacea nici în Francia nici în Europa. Dacă aceste principii fundamentale ale constituțiunei ar fi rău înțălese s'au vătămăte, delegații poporului francez *protestează inaintea lumii contra violenței și usurpățiunei*. — Ei incredințază apărarea, respectarea acestor hotăriri tuturor bunilor francezi, tuturor sufletelor nobile, tuturor spiritelor luminate, tuturor oamenilor jaluzi pe libertatea lor și în fine viitoarelor generații“. —

Așa dară fie un stat ori național unitar ori poliglot ori federal constituțiunea lui este supusă principiilor eterne de pace și libertate,

pietate și moralitate, bunăstare și fericire cărora vedem ca sa supus cele mai înaintate constituțiuni. Înaintea științei dreptului constituțional este azi discreditată ori ce idee, carea vine în așa conflict brusc cu idea unei constituțiuni moderne, ca idea de stat maghiară. Știința privește omenimea în totalitatea sa ca organism moral ale cărui părți numai prin forme sociale etice să pot dezvolta. Știința nu recunoaște de stat o formă socială a carei masimă generalizată ar putea distruge pacea dintre oameni, ar introduce urgie între naționalități adevărată ar face odioasă și deamă de dispreț întreaga omenime. Principiile unei constituțiuni corespunzătoare stărilor noastre ar fi prin urmare următoarele:

1. §.

Ungaria de azi este reorganizată ca un stat decentralizat multiplu,

2. §.

Suveranitatea compete esențial și exclusiv națiunilor: române, maghiare, slovace și sârbești-croate.

3. §.

Granițele teritoriilor fiecărei din aceste națiuni să statornesc prin tratate speciale ratificate de legislațiunea fie-cărei națiuni.

4. §.

Teritoriile națiunilor acestora, cu averea publică carea să cuprindă în ele, aparțin națiunilor respective deosebit.

5. §.

Cetățan al acestor state naționale separate devine cineva prin naștere, prin naționalitate și prin adopțiune.

6. §.

Dreptul de cetățan îl pierde ori careș'ar pierde naționalitatea. Pierderea naționalității o declară tribunalul în acelea cazuri când careva cetățan ar intra în serviciul unei națiuni dușmane, dacă ține cu o partidă ostilă unei națiuni amicale, ori ar comite acte de violență, falsitate ori corupțiune la alegeri.

7. §.

Autoritățile acestor state naționale sunt create pentru a apăra toate persoanele în viață, în onoarea, în proprietatea lor, și pentru a asigura respectul împrumutat față de drepturile naționale prevenind și pedepsind crimele.

8. §.

Cu puterea legislativă este însărcinat congresul național al fiecărei națiuni, împreună cu capul statului. Congresul va sta dintr'o singură cameră.

9. §.

Este datorința tuturor din Ungaria de azi să trăiască în supunere față de aceasta constituțiune, față de legile ei, să respecteze și să asculte auctoritățile.

O astfel de constituțiune corespunde naturii federative a acestui stat, în carea nici nu a esistat constituțiune unitară maghiară în trecut, cu atât mai puțin va esista în viitor pentru-că aceea ar asigura hegemonia pentru maghiari ori alt popor din țară.

De altă parte nici principiile dreptului național nu permit că mai multe naționalități să fie declarate de o singură națiune politică, fiind-că fie-care naționalitate are interesele sale speciale colective politice. Prin urmare prin legea despre egala îndreptățire („*lucus a non lucendo*“), carea recunoaște o singură națiune, carea nu garantează dreptul național, carea conține numai concesiuni, carea nu este strict executată, ba este chiar un spin în ochii guvernului maghiar — naționalitățile a devenit despoiate de personalitatea lor juridică, de cele mai cardinale drepturi civile și politice prin însuși parlamentul. Le-

gea numită este o imitațiune a tripartitului, este un neofeudalizm după-ce conceptul nobilității verböcziane s'a substituit conceptul grotesc, nepotrivit și nefiresc al națiunii politice ungurești. Și dealtfel dispușețiunile acestei legi regulează în esența momente de ale naturei, dela cari nu să poate abate nici arbitriul cel mai grozav, anume raporturi inevitabile a căror recunoașterea necesară nu înșamnă organizarea dreptului național. *Legea despre egala îndreptățire trebuia să inarticuleze egalitatea națională, când însă ea ligalizează națiunea politică ungară este un non sens, este greșită ca concepțiune.*

De atari concepțiuni abundează toată legislativa parlamentului actual. Subt depresiunea morală și intelectuală produsă prin falsul iredentizm maghiar și șovinismul seu infam, parlamentul a devenit o instituțiune irrațională în care clocotesc sentimente de egoizm de rasă, resentimentele unei vanități naționale cu un cuvânt unde rațiunea e silită la tăcere. Parlamentul alcătuit astfel nu a produs nici o lege favoritoare drepturilor naționalităților, el este în continuă reacțiune față cu conceptul demnității, onoarei cetățenești; fiind-că moralitatea, umanitarismul și religiunea desaproabă tirănia națiunilor prin alte națiuni, carea precum, zicea Macaulay în vorbirea sa ținută în parlament la a. 1845. Febr. 28. în favorul Irlandei, este cea mai rea dintre toate tirăniile. Parlamentul astfel alcătuit, cum e azi, fără participarea naționa-

litațiilor, abia va ajunge la mulcomirea aceea a sentimentelor și a resentimentelor de rasă ca să recunoască, că idea statului unitar maghiar nu este idea dreptului național, și cumcă *idea statului unitar maghiar își are originea, în cea mai veche perversitate a naturei omenești în sclavagiu.* Parlamentul acesta nici barem atâta nu va recunoaște, că este mare deosebire între cosmopolitizm și între egoizmul de rasă maghiarizator și călcător de convențiuni și drepturi internaționale.

De alta parte, dacă în parlamentul actual s'ar accentua, paralel cu absurditățile ideii statului unitar maghiar, idea drepturilor naționale ale naționalităților, parlamentul în fine tot s'ar împăca cu ideea separatizmului care multora li-să împare o notă curioasă a dreptului național. Ideia drepturilor naționalităților este identică cu idea separatizmului național. Cine voiește una trebuie să admită pe ceialaltă. Separatizmul să cuprindă ca o notă esențială în însuși conceptul naționalității libere, independente politicește, pe carea o doresc toți românii, afară de cei renegați, așa încât cei ce voiesc serios naționalitatea română politică aceia sunt necesități să voiască și pe acel separatizm. Natura însași ia separat pe români de unguri, de sîrbi, de slovaci când le-a dat origine română separată, viață și limbă română separată, teritoriu separat și alte interese naționale separate. Acesta e un adevăr recunoscut de toți. Viața și limba națională trebuiesc dezvoltate, apă-

rate, conservate, averea națională trebuie creată, apărată și erogată pentru scopurile naționale. Acesta e alt adevăr chiar așa de nenegabil ca și al treilea cumcă aceste nu le pot aștepta românii nici dela unguri, nici dela sîrbi, nici dela alte autorități străine, ci numai dela o organizațiune națională română cu autorități naționale de sus până jos.

Trebue făcut ca să înțeleagă parlamentul țerei, că în ceea ce ține de viața națională și de interesele naționale speciale, românii nu pot fi subordinați nici ungușilor, nici altor neamuri dacă voiesc să facă națiune liberă independentă, numai în respectul intereselor comune pot și trebuie să fie subordinați la autorități comune compuse din naționalitățile respective. Atunci va pricepe parlamentul în fine, că începând dela sat până la guvern românii trebuie să aibă autoritățile lor naționale, că ei trebuie să aibă pe la sate judecătorii și jurații lor, adunările lor în tot locul unde sunt atâți câți fac comunitatea bisericească, în comitate, districte și scaune magistrații lor, tribunalele lor, adunările lor ca pe români să-i judece, *români* aleși de dâșii și să caute *românii* de iinteresele cele naționale ale românilor. Atunc va recunoaște și parlamentul, că românii nu pot figura ca națiune liberă și politică sub fișpani unguști, aceasta ar fi absurditate a și cugeta. Atunci vom putea arăta înaintea parlamentului, cu istoria amănă, că cum au figurat românii subt autoritățile unguști, sîrbești,

săsești. Paupertatea, neștiința, desnaționalizarea celor mai de frunte și starea actuală cea apusă a românilor sunt efectele subordinațiunii lor la autorități ungurești și a lipsei autorităților naționale. Parlamentul pe urmă ar fi silit moralicește ca să recunoască cumcă națiunea română, ca liberă și politică, trebuie să fie și autonomă adecă să-și pună legi însași pentru regularea intereselor sale naționale și pe aceste legi să le pună în lucrare prin diregători aleși de sine. Aceste însă nu le poate face nici-odată subț fișpani ungurești. Acestia nu-i vor lăsa pe români ca să țină adunări de comitate și generale curat naționale numai pentru regularea intereselor naționale ale românilor. Aceasta nu s'ar putea, nici când ar fi fișpanul român de origine, căci ca fișpan tot este el ungur supus legilor ungurești și esecutorul acelora. Asemenea va fi silit acest parlament a recunoaște, că românii nu pot fi nici odată națiune liberă subț guvern unguresc. Aceasta încă ar fi absurditate a și cugeta, fiind ei mai aplecați dela natură pentru interesele lor naționale decât pentru ale românilor. Este dar întradevăr întristător, că pentru atare organizare națională fără de cărea românii nu pot face nici o mișcare națională fără a fi denunțați ca revoluționari, nu s'a făcut propaganda absolut necesară în parlament.

VII.

Părțile atacabile ale suveranității faptice carea să inspire din idea statului unitar maghiar național.

Conglomeratul format prin hazard și în-
trigă care-l formează Austro-Ungaria astăzi
ca și mai înainte se razimă pe baionete. Su-
veranitatea faptică bazată însă numai pe
forță iar nu pe consimțirea cetățeni-
lor unui stat este spus la atacuri și din afară
și din lăuntru. Nu trebuie să căutăm cu telesco-
pul sau cu microscopul, ca să vedem, că
nici un popor din acest imperiu nu este în-
destulit ca situațiunea sa de drept constitu-
țional, și că fiecare pretinde o viață publică
cu mult mai deamnă decât carea o poate aș-
tepta într'un imperiu ale cărui elemente al-
cătuitoare heterogene sunt chiar în relațiuni
hostile. Special Ungaria unde s'a constituit
în posesiunea puterii o singură naționalitate
prin usurpațiune ne ofere priveliștaa unui stat
inadevăr barbaresc. (vezi Heffter. Das Euro-
peische Völkkerrecht der Gegenwart P. 416.)
Ungaria este al doile bolnav după Turcia
asemenea barbarescă. Aceasta comparațiune
nu este numai un joc de cuvinte, ea zace în
natura acestor două popoare. Maghiarii și
Turcii sunt elementele cele mai puțin culte
în Europa.

Amăsurat gradului culturai și constituțiunea politică a acestor popoare este bizară, necorespunzătoare spiritului modern. Mai mare devine fatalitatea dacă luăm în considerațiune, că spiritul acelor constituțiuni nefiind etic el sunt incapabile pentru reformă treptată. De altă parte însă acele constituțiuni fiind-că sunt învechite sunt cu mult mai slabe pentru-ca o acțiune generală din lăuntru ori din afară să nu poată sili pe maghiari ca să o abroage total și să introducă alta constituțiune în carea să și găsească espresiune fidelă spiritul constituționalizmului modern. Constituțiunea ungureasca actuală să poate asemena cu un architrav deasupra căruia ar clădi omul neîncetat fără de a adoage încă alte trei architrave necesare pentru a preveni surparea superbului edificiu clădit în vânt. Natura acestei constituțiuni este în compatibilă cu instituțiunile libertăți. Ea a fost dela început aristocratică, cea mai urgisită și mai neîduratoare formă de stat. Părea cu sub Habsburgi a reposat aceasta formă până când anul 1848. nea convins că a durmit numai. În anul 1848. aristocrații unguri au condus toată politica, tot așa în anul 1867, Aceasta dominațiune de castă a fost cauza totdeauna, că azi uu e recunoscută egalitatea națională în Ungaria. Și fiind-că suveranitatea faptică să rezimă pe o atare constituțiune aristocratică ea nu promite durabilitate nici admiratorilor sei maghiari numai naționalitățile să lucre deadreptul pentru generalizarea

ideeilor democratice. Suveranitatea faptică voiește a introduce prin idea statului unitar maghiar un spirit nou de viață dătător în constituțiunea cea învechită și anachronistică de alta parte dispozițiile sale sufletești vrea să le facă respectabile provocându-să mereu la constituțiunea maghiară. Aceasta stăruință să manifestă prin alcătuirea puterilor publice astfel ca acele să apără ca emanațiunea constituțiunii maghiare speciale și fiind-că un atare articol al constituțiunii care să împărtaşască de puterea suverană numai pe maghiari nu există — voiește cu tot prețul ca naționalitățile celelalte să nu fie reprezentate în parlament, ca astfel domnitorul să și de mai ușor concursul la maghiarizare și în fine ca limba maghiară să fie încă limbă a statului. Astfel suveranitatea faptică să de-parteează tot mai mult dela misiunea sa de a fi reprezentanta tuturor cetățenilor, ea nu recunoaște importanța reală a celorlalte naționalități, ea nu să vivifică de circulațiunea naturală a ideilor etice ale acelor pe cari îi reprezintă ea este lipsită de forța spiritului corporativ, ea este un organism numai la aparență. Din aceasta parte e mai atacabilă suveranitatea faptică carea să va espune cu atât mai mult cu cât să desvoaltă mai energetic în naționalități esigințele morale ale individualizmului, democratizmului și peste tot a libertăți personale. In urma lipsei de contact natural și organic între suveranitatea faptică și naționalități să înmulțesc mereu

conflictele cari le provoacă lipsa de controlă și de echilibriu între puterile publice. În urmarea lipsei responsabilități statul nu poate să se înalțe la aceea autoritate, carea numai atunci o atinge, când legislațiunea sa este emancipată de sub influința sentimentelor desertăciunii de rasă. În lipsa comunicării regulate și naturale ale națiunilor adecvat intereselor și sentimentelor să naște o stare de abulie — lipsă de voință sănătoasă iar în urma acestei viața de stat devine o simplă mașină în carea nu să va manifesta la nici întreprindere mare putere morală a statului. Pentru-că care naționalitate oprimata va fi atât de stupidă să nu pună la o parte pentru scopurile sale aceea ce a putut ascunde dinainte rapacități unei puteri usurpatoare carea vrea să înghită totul. În vederea acestor urmări naturale suveranitatea faptică inspirată de idea statului unitar maghiar va trebui să proceadă respândind spaimă prin terorism, minciuni prin o presă prostituită, iar ca să-și împună caracterul seu va recurge la întemnițări și în fine la sabie. Fiindcă astăzi nu ideea constituționalizmului modern ci ideea statului unitar maghiar să valorează statul și altcum fictiv — căci mai mult este domeniu privat — este redus în atribuțiunile sale, esențiale. Este redus în conceptul seu de stat reprezentativ democratic, fiind-eă totul atârnă dela casa magnaților. Este redus în conceptul seu de stat constituțional la un stat de caste în care

aristocrația este părtaș în adevăratele bunătați ale vieții de stat adică de puterea publică și de îndeștările esigentelor morale estetice și culturale, Este redus în concep-tul seu de stat liberal fiind chiar din contra este un stat par excellence întolerant șovinistic. Este redus prin urmare în conceptul seu de stat de drept la ființa unui stat barbar pe care numai puterea înarmată îl reține dela prăpaștia amarchiei. Vedem dar și din aceste scurte espuneri, că idea de stat ma-ghiară nu va putea să dè viața unei consti-tuțiunii ungurești așa precum o doresc ma-ghiarii șoviniști. Constituțiunea ungurească a putut corespunde unor barbari ca Almoș și Arpad et consortes, dar s'a arătat slabă deja pe timpul catastrofei dela Mohaci la a. 1526., când a primit sigilul sentenței de moarte prin oligarchia aristocraților fendali maghiari. Încă mai mult este azi discredi-tată când să inspire din iredentismul fals maghiar adică de o idee carea nu are nici îndreptățire naturală nici nu poate fi idealul unui stat. Suveranitatea faptică este ataca-bilă și din acel punct de vedere, că nu este constituțională nu emanează dela popor. Su-veranitatea aceasta numai până atunci poate esista până când drepturile politice nu vor avea garanță în legi constituționale și orga-nice de stat. Într'un stat având aceste ga-ranțe ar fi împosibilă ori-ce usurpare a pute-rei statului. Dacă naționalitățile ar lucra și în parlament petru-că garanțele constituțio-

nale ale drepturilor civile și politice să fie înmulțite ar lucra în favorul dreptăți și prin urmare a fericirii cetățenilor acestei țeri și pe calea aceasta odată esuberantismul de fraze goale ale șovinismului și ale despoților s'ar restringe la obiecte tot mai neînsemnate. Respectarea drepturilor civile și politice ar produce de sine schimbarea mult dorită a spiritului public maghiar. *Constituțiunea ungară nu a înarticolat nici-când hegemonia naționalității maghiare, ea nu lipsește de dreptul de cetățan pe cei de altă naționalitate, urmează de sine ipso jure, că fiecare cetățan are dreptul să silească pe guvern, care nu este altceva decât un reprezentat al seu în organul executiv, ca să observe legile vieții de stat, cari să deduc, și le-am dedus în capitolul precedent pe bazele științifice ale dreptului constituțional.*

Acest drept încă este atât de evident, atât de puternic încât fiind pusă în prasă conștiința lui în mod solidar din partea națiunii române devine iresistibil. Aceasta solidaritate împreună cu respectul necondiționat și ireductibil față de principiile dreptului național legitimează activitatea parlamentară a partidului național român.

VIII.

Activitatea în raport cu importanța compozițiunii sociale a unui stat poliglot.

Curentul maghiarizării forțate ne silește să ne ocupăm științific cu obiectul maghiari-

zării cu compozițiunile sociale ale naționalităților espuse. Un sistem de guvernare, care nu numai a permis, dar care însuși s'a degradat a fi un factor important în aceasta campanie formală nu ar trebui să uite că *violența și opresiunea înlăuntru numai prin tradare și supunere servilă în afară e posibilă*. Când de o parte sunt călcate drepturile civile ale cetățării, ale spiritului și ale culturii unui popor totdeanna putem să fim convinși, că drepturile politice vor fi părăsite și tradate în aceiași proporție de alta parte. Alegerea liberă a reprezentanților noștrii în parlament cuprinde — fiind-că este izvorul și garanța lor — toate drepturile unui popor. Față de compozițiile sociale ale acestui stat poliglot ministrii unguri a pus în praxă multe idei sumare de ale lui Caligula. Ei știu, că libertatea, legile și proprietatea au numai un gât și cand taie libertatea electorală dau lovitură de moarte tututor drepturilor.

Acești impostori întrebuintează forța în locul argumentelor, impun silențiu unde nu pot convinge și propagă caraterul lor prin sabie. Astfel stăm cu siguranța civilă și libertatea împreună cu drepturile, cari le garantează aceste legi adevărate și eterne ale vieței fără de cari condițiunea naturei omenesti este nu numai miserabilă dar și deamnă de dispreț. Ei nu vreau să recunoască importanța hotărîtoare a cauzelor generale și permanente, cari muncesc în stat. Causele aceste au origine în principiile prime ale naturei omenesti, in com-

pozițiile fundamentale ale societăți. Causele aceste predominesc totdeauna asupra cauzelor secundare cărora au atribuit oamenii de curte, patriții politicieni, scriitorii de partid și istoricii, *scurt văzători*, — toate fluctuațiunile și schimbările în politica unui stat. Ei nu să înalță la recunoașterea drepturilor poporului și a principiilor cardinale ale drepturilor compozițiilor sociale celor mai importante adevărate ale naționalităților. Importanța aceasta mare a naționalităților este motivată de sine pe baza principiilor prime ale naturii omenești, cari își au originea în interesele și sentimentele omenești! Nimenea nu să joacă cu aceste interese și sentimente fără a fi pedepsit, fără a comite o crimă. Legislațiunea nu poate trece la ordinea zilei peste ele, fiind-că statul nu poate să le trateze ca pe o miserabilă bubă a statului. Aceste prime principii ale naturii omenești nu pot fi privite de o lăpădatură demnă de dispreț carea să poate neglijia cu puțină pagubă. Și o minte mai slabă poate înțelege, că în atari chestiuni de interese și de sentimente nu e permis a judeca nici cu parțialitate sau cu puțină pricepere, nu e permis a încerca dispusețiuni volnice sau numai ocazionale. O procedură contrară acestor maxime nu să poate închipui fără furiile discordiei, ale rezelului civil, ale gâlcevilor neînterupte ale căror rezultat este selbătăcirea, cruzimile și înhumanitatea. Simpla voință a unui om sau a unui popor nu obligă la su-

punere. Nici prin legislațiune nu poate fi nimenea tratat într'un mod incompatibil cu elementele și scopurile naturei sale deoarece aceste pretind în mod ireductibil și suveran ca interesele și sentimentele compozițiilor sociale să nu se violeze. Ministrii acestui stat ignorează adevărul că e criminal, pervers, prost și sofistic a batjocori interesele și sentimentele unei națiuni de peste trei milioane suflete și a încărcă cu dispreț colectivități istorice. Ministrii acestui stat au lucrat totdeauna contrar adevărului că există un principiu al instituțiilor de stat mai bün decât hazardarea și forța: consimțământul tuturoră, că unitatea legilor încă nu e progresul întreg final, că este ceva mai superior, decât dreptul istoric comun: *Dreptul*, ceva mai sublim decât egalitatea: *Dreptatea legilor față de natura omenească, că aceasta dreptate pretinde organizarea dreptului național a compozițiilor sociali mari ale naționalităților.*

Iar din partea noastră trebuie să știm că organizarea egalității și fraternității ca o echitate superioară între oameni nu să poate fără de distrugere și fără de construire. Rostul activității noastre parlamentare este apărarea drepturilor omenești individuale ale cugetului, ale vieți, ale averei, ale libertăți și revindicarea intereselor colective ale independenței, teritoriului, limbei, religiunii și progresului național.

Și oare unde trebuie și să poate spune mai direct cumcă ce este esența chestiunii

române, unde să poate motiva mai cu încredere, că în statul acesta poliglot numai o politică are îndreptățire politică organizării egalității naționale și cumcă cât este de periculos a să opune acestei politice înalte și juste — decât în prezența aceloră, cari eser-ciază o parte esențială a puterii publice a statului. Singur prezența în parlament a unui partid național român ar fi argument, îndestulitor pentru a dovedi, că idea șovinistică a hegemoniei maghiare este unica pedecă a unei atari organizațiuni a vieței statului în carea esigentă politică internă și internațională a îndestulirii acestor compoziții sociale și ar găsi înțeleapta aprețiere. Numai fiind compozițiunile sociale reprezentate în parlament proporționat cu marea lor importanță vom fi în posesiunea armelor constituționale spre apărarea principiului federalizării acestui stat dela natura sa federativ, unicul principiu just, legitim și giuridic.

IX.

Activitatea în raport cu idea organizațiunei naționale.

Dreptul are lipsă de organizațiune. Pentruce în tâmpurile atnice și medievale nu au esistat multe drepturi, cari esistă astăzi ? Pentrucă nu au fost organizate. Sub organizațiunea dreptului național înțelegem suma ga-

ranțelor drepturilor unei naționalități adică a instituțiilor sale naționale, a siguranței naționale, a proprietăți naționale, a libertăți naționale, a teritorialului național. Istoria ne este mărturie, că dușmanul organizației dreptului național a fost sclavagiul una din perversitățile cele mai înrădăcinate în natura omenească. Pentru organizația dreptului național trebuie ca să facem totul ca parlamentul tiran de azi să devină o ființă colectivă constituită astfel, *că să nu fie predominat de resentimentele individuale, cari tulbură imperiului rezonului. Ci să fie întruparea purei rațiuni.*

Putem însă zice, că românii nu au făcut nimica pentru organizația dreptului național, pentru organizația națională în înțelesul adevărat al cuvântului. A fost oare cauza și aceea că nu au înțelesul însemnătatea organizației naționale?! Ori a confundat organizația dreptului național cu idea procedurii solidare în viața politică națională?! La tot cazul începuturile organizației dreptului național să puteau face de mult dacă românii ar fi stăruiți în comitate și în publicitate pentru garanțele constituționale barem ale drepturilor civile și începând astfel ar fi tot lărgit cercul vieții publice pentru români.

Nu trebuie să ne mirăm însă prea tare de pusilaminitatea aceasta generală a românilor, aceasta pusilaminitate nu vine din lipsa simțului național cu carele români s'au distins totdeauna, ci este numai o urmare foarte

naturală a aservirii noastre naționale celei îndelungate, Etiam fera animalia si clausa teneas virtutis obliviscuntur — Tacit — așa așa neam uitat și noi de vîrtutea strămoșilor noștrii, în cât acum nu cutezăm să zicem că avem *drepturi* ca alți oameni și națiuni nici înaintea ungarilor, cu toate că și ei să află chiar în acelaș pericol de a fi înghițiți de-împreună cu noi. Sunt încă mulți români și încă e minune că nu sunt toți cari cred cumcă națiunea română e condamnată dela natură ca să fie în veacul-veacurilor servitoarea națiunei ungurești, nemțești, săsești, sîrbești, rusești, chiar așa cum credeau mulți înainte de 1848. ca jobagii sunt destinați dela natură ca să fie jobagi perpetui.

Au trecut însă aceste timpuri, anul 1848. a ridicat nu numai jobăgia individuală ci și jobăgia națiunilor, acum libertatea și egalitatea nu este numai a indivizilor ci și a națiunilor. Nici una naționalitate din ungaria și Ardeal nu mai poate pretinde supremație preste celelalte naționalități fără se-și atragă disprețul și rezistența tuturor a cărei urmare sigură va fi înainte de toate perirea vilatorilor drepturilor umanității. În aceste împrejurări românii ca cei mai naturali și cei mai dreپți proprietari ai pămîntului pre care-țin de noauăsprăzece secolii ca cei mai credincioși fii ai gîntei romane — nu se cade să-și peardă cumpătul nu să cade să-și nege drepturile lor, nu să cade să stea înaintntea ungarilor numai cu dorința aceasta, ar fi un

atestat de paupertate, că ei încă nu au conștiința drepturilor lor, că ei încă nu știu ce va să zică naționalitate, libertate, drept și egalitate. Atunci să înțelege de sine că ar trebui să fie tot subprdinați și de aci înainte și tot dependenți — dar nu pela dreptate ci numai dela echitatea — méltányoságut — unguresc adecă dela arbitriul unguresc. Acest arbitriu a calculat totdeauna pre frica și tupiditatea altor națiuni. La 1848. încă nu au crezut că dacă vor spânzura pre doi trei, ceialalți se vor supune ca niște sclavi, s'au înșălat, așa să vor înșăla și de acum înainte și încă și mai virtos. *Totuși când s'ar scola româniitoși ca unul, când s'ar întruni toată națiunea din Ungaria și Ardeal cum este liberă să se întrunească acum și când ar pretinde dela națiunea ungurească ca se o recunoască ca pre o națiune liberă și independentă ungurii cu atât ar trebui se fie mai aplicați a-i recunoaște independența cu cât pot azi să fie mai convinși că fără de o alianță egală cu națiunea română liberă și independentă nu-și mai pot apăra existența. Cu cât se vor ținea românii mai bărbătește și cu cât se vor respândi mai mult principiile umanității și ale naționalității și între maghiari cu atât mai curând se vor convinge și maghiarii, despre aceste adevăruri. — Să poate prevedea că aristocrații maghiari, sași, sârbi, să vor spăria de ocamdată și vor striga când vor auzi că-și pretind și românii teritorul lor național român și viață politică română dar să vor alina după ce să vor mai*

capacita cumcă dreptul, libertatea, egalitatea sunt identice nu numai între indivizi ci și între națiuni. Se poate spera că și politica dinastiei se va întoarce la respectarea principiului naționalității dacă vor stărui națiunile cu deadinsul. — *Pentru înființarea unei organizațiuni naționale să impune dar tuturor românilor ca se nu lucre despărțiți și fără de principii, apoi ca se nu să teamă a-și spune drepturile lor, în fine ca cea mai mare lipsă ca tot românul se fie convins cumcă pentru națiunile asupra și scăpătate cum sunt românii nu este nici o stratagemă politică mai bună decât neînțetata provocare la dreptul lor chiar de să și întâmplă destule ori că aceea să fie fără efect.*

Aceasta e calea pe carea se ajunge la o organizațiune națională iar nu cea ce s'a făcut până acum sub titlul oportunizmului, adecă al pasivității rău aplicate, rău înțălese, rău motivate și carea este numai îngroparea in pusilaninutatea de până acum a causei și a poporului. Fără de o atare organizare națională de jos până sus românii nu pot se aibă legi naționale proprie positive și drept național pozitiv recunoscut de celelalte naționalități, recunoscut și întărit prin legislațiune. Apoi fără de aceste viața, limba, onoarea și averea lor și toate interesele lor naționale vor fi și de aci înainte tot cum au fost pradă legilor și drepturilor străine, la cari în deșert să provoacă românii când nici nu sunt făcute pentru dânșii, nici nu este cine să le aplice in favoarea lor. Vedem cât de

tare țin ungerii la legile lor când au de a face chiar cu Monarchul. — Fără de atare organizațiune națională pentru români nu e cu putință nici avere națională și economiă națională, nici institute naționale, prin urmare nici cultură nici viață națională. O națiune săracă, proletară cum sunt românii astăzi — nu-și poate face institute de cultură, pre care le are încă nu le poate conserva cum se cuvine, — sub scutul legilor și al autorităților proprii naționale și au creat ungerii, sașii de es. averea și economia națională, apoi institutele cele naționale prin cari desnaționalizează pre români, bese-ricile românilor, unicele lor institute naționale încă sunt numai mijloace de a-i ținea pre Români în obscurantismul antic și ereditar, supuse fiind la dictatura și inspecțiunea autonomiei ungurești, au devenit instrumente de a aservi pe români prin concordate ecclesiastice, pacte politice de es. cel dela 1867. etc. — În urmă fără organizațiune națională de sus până jos, fără diregători și autorități române alese de români și plătite din casa națională, românii incet incet să vor unguriza și se vor desnaționaliza toți deregătorii români. Așa dară dacă voiesc românii ca se aibă viață națională politică liberă și independentă și dacă atare viață nu e cu putință fără de organizațiune națională politică și independentă atunci ei trebuie se distingă interesele cele comune tuturor națiunilor patriotice, ei ar trebui se recunoască ceea ce au recunoscut sașii înainte de sute

de ani că interesele cele speciale nu se pot înainta fără de auctorități naționale speciale și se lucre pe toate căile pentru ca se pregătească barem aceasta organizațiune națională. Românii numai după ce se vor organiza național, apoi vor fi națiune liberă. În parlament trebuie atacată aceasta tirănie care ne oprește să ne organizăm, trebuie spus acestui tiran cuvintele lui Cicero: ergo ubi tyranus est ibi non vitiosam ut heri dicebam sed, ut nunc ratio cogit, dicendum est plane nullam esse republicam. De re publica. Lib III. cap 31.

X.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Activitatea în raport cu principiile politicii naționale.

Principiile politicii naționale sub cari înțelegem și programele de partid sunt subordonate ideii organizațiunii dreptului național. Iar cu programele politice am luat la desbatere totodată modul lor de executare adecă partidele politice naționale. Partidele politice trebuie se țină de principiile amesurat căror voiesc a realiza organizarea dreptului național. Principiile politice fără partid sunt numai speculațiuni tranșcendentale iar partidele fără principii cari emanează din dreptul național și diu organizațiunea dreptului național suot numai cluburi de particu-

lari cari cel mult paradează cu drepturile naționale pentru a ajunge scopuri private. Principiul și scopul dreptului național este independența națională. Politica este știința independenței și a libertății naționale. În programul politic național așadară primul principiu trebuie să fie independența națională, neatârănarea de alte grupuri etnice, neatârănarea de o suveranitate deosebită de suveranitatea inherentă dreptului național. Orice partid care să abate dela acest principiu fiind că prin aceasta recunoaște suveranitatea unui alt grup nu este partid național și activitatea sa condusă fiind de alte principii nici nu poate fi obiectul acestor cercetări, o atare activitate /care se mișcă în cadrele unui program din care s'a eliminat principiul de drept național o repudiăm cu oroare și o va repudia și disprețui ori care popor european.

Pentru politica națională partidul este școala. Aceea școală despre care scrie George Barițiu că prin cunoștința istoriei o dobândim este necesară în viața politică dar ce folos real va aduce ea pentru independența unei națiuni dacă cunoștințele istorice, izvorul nesăcat al conștiinței naționale nu vor poseda în viața publică efectul de a înălța pe pedestalul deliberațiunii și a acțiunii înaintea cugetătorilor și oratorilor unei națiuni dreptul său la independență. — Constituțiunea socială a Ungariei și Ardealului este compusă din grupuri mari naționale, prin urmare este

necesar ca suveranitatea politică a statului se fie expresiunea fidelă a înfăptoșării juridice ale acestor grupări separate de națiuni. O suveranitate faptică carea nu se razimă pe constituțunea socială a statului, devine sfărmată deoarece evoluțiunea inevitabilă a acestor constituțiuni sociale pretinde în mod necesar schimbări în deținătorii suveranității. — Convingerea deplină despre acest adevăr și o poate câștiga ori-cine pe basa evidenței interne a conștiinței. Feliul evoluțiunii ne indică așa-dară de sine drumul pe care trebuie condusă politica națională prin forța impulsivă cu carea umple mai întâiu conștiința neamului întreg românesc adecă spiritul public românesc și prin acțiunea continuă a evoluțiunii ce trece peste toate puterile indivizilor și a partidelor. Se ne aducem aminte de anii 1860—1870. când ca urmare directă a părăsirii principiului cardinal al dreptului național politica națională a decăzut la un marazm de care nu să deosebește epoca aceasta pasivistă-oportunistă întru nimică. Politica cea greșită din anii 1860—70. ceruse limba națională de sus până jos în loc să ceară organizațiune națională de sus până jos. Politica ce s'a urmat de români dela diploma din 20. Oct. 1860. a fost cu totul abătută dela principiul independenței naționale praclamat de toată națiunea noastră în 1848. Aceasta politică nu a știut nici măcar să esplice în favoarea românilor diploma din 20. Oct. ceea-ce să putea foarte bine în-

cât să nu-și nimicească înșiși românii rezultatele câștigate în 1848 și 1849. cu atâte sacrificii. Istoria mai nouă a politicii românești asemenea dovedește că numai o politică condusă de principiul dreptului național adecă al independenței politice naționale este înțeleaptă și prudentă și că șovăirea în principii nu poate crea partide naționale politice durabile. Așadară activitatea noastră parlamentară trebuie să se pună în lucrare de cătră un partid național condus de principiul organizațiunei dreptului național. O astfel de activitate politică este exclusiv necesară pentru națiunea noastră enervată astăzi *pentru-că nu s'a ținut energic și scrupulos de principiul secular al politiceii naționale.*

XI.

Critica pasivității electorale de până acum.

Eu așa cred că idealul scriitorului care este atât de greu al atinge este de a scrie tot ce el cugetă, fără atenuațiune, fără menagiare, fără a fi îngrijat de eventuale frecări, de dușmăanii, de interese, de amorul propriu al unor ori altora. Voiesc sincer a urmări acest ideal în capitolul acesta fără de care modestele mele încercări de până acum ar remânea să poate defectuoase.

Nu esista în Ungaria și în Ardeal cerc electoral în care pasivitatea să fi fost esecu-

tată. Ca în multe alte chestiuni politice și aici praxa a desmintit teoria. Tot așa s'a desmintit pe sine pasivitatea la unguri și la alte popoare. Cu deosebire campaniile electorale mai noue ne arată simptome de destrăbălare cărora pasivitatea le-a deschis așa zicând *câmp larg*. Ai cugeta, că cutia Pandorei să deschide la fiecare alegere atâte interese private ascunse și publice, atâte ambiții goale, atâte individualități deochiate și ca caracter și ca inteligență și erudițiune și caută căpătuirea prin vinderea și prin cumpărarea celor mai compacte cercuri electorale române. Aceasta corupțiune generală chiar a cercurilor electorale române afară de lipsa unui program politic național bine înțeles și lipsa totală a organizațiunii și a disciplinei de partid e cauzată directamente de pasivitatea electorală. În zădar a decretat conferința națională de repetite ori pasivitatea și înzădar ar decretao pe viitor ea va fi desmintită de atotputernicia împrejurărilor: personale, locale și a raporturilor naționale în cari suntem încopciați unul fie-care, de sub cari nu este om ca să se poată emancipa și ea trebuie dacă vom persista pe lângă ea se nu de pradă la desclucionări și mai pagubitoare în viitor. O atare pasivitate e identică cu abandonarea poporului românesc la curente politice cele mai periculoase pentru fericirea sa. El va deveni întâi încolor, apoi „liberal“, apoi „independist“ apoi socialist, ba va deveni cel mai înfocat dușman al neamului seu în urma lipsei de conștiință națională și

prin urmare de caracter la care josnicie va să ajungă în urma demoralizării electorale și în fine în urma amăgirilor la cari este espus din partea dușmanilor naturali ai poporului românesc. Să fie însă organizat ori-cât de perfect un partid național român, poporul românesc dela natura sa e așa ager în-cât nu-l poți reține în indiferentism în neactivitate. El nu e nici domol ca germanul, nici vulgar ca slavul, el este par excellence popor politic ca toate popoarele latine. Înaltele lui calități politice și morale îl făcură destoinic pentru a-să apăra cu triumf în timpul revoluțiunii dela 1848. pe câmpurile sângeroase ale rebelului civil cu ungurii. În munții apuseni românii în frunte cu lancu, Corcheș, Asente Sever și ceilalți eroi nemuritori au eșit învingători față de unguri în șeptesprezece bătălii, omorând pe unguri aproape până la ultimul combătânt. Un atare popor de eroizm și de agerime estraordinară nu poate observa o neutralitate naivă când dușmanii sei seculari ei declară rebel de rasă moral și politic și vrea să-i dicteze condițiile de existență. Nu pretindă nimenea lucrări nenaturale, căci mai iute ori mai târziu amară ei va fi decepțiunea. Care român adevărat nu să revoltă numa la idea, că alegătorii români stau în slujba altor partide politice cari vreau să ne răpească totul. Nu este mai ușor de înțeles adevăr decât că prin continua violare a datorințelor morale și politice prin observarea severă a cărora să formează să

sustin și să ocrotesc societățile mari până la cele mai mici — individul și națiuni întregi chiar pot deveni fără caracter. O națiune care îmbracă atâtea colori caleidoscopice cum am văzut pe națiunea noastră în epoca actuală a pasivității devine demoralizată să corumpe și apoi să discompune. Epoca pasivității este o continuă critică a tacticii politice, o continuă violare a datorințelor politice ea a devenit așa zicând preludiul operei de desvoltare a lipsei de caracter politic.

Națiunea ca organism de viață pretinde o continuă îndeplinire a datorințelor morale politice. Tactica actuală prin idea pasivității electorale a dat motiv foarte aveint tuturor dușmanilor pentru a îndepărta poporul românesc dela sfânta datorință a împlinirii destinelor sale mari politice. — Fiind că conducătorii politicii naționale nu au recunoscut adevărurile aceste și nu au cunoscut natura poporului nostru politica națională, are o infățișare atât de joasnică încât suntem provocați să aplicăm cuvintele drastice din anul 1766. a lui Steele: că ți-se impare că suntem conduși de o castă de nebuni, a căror nebunie ne lipsește de demnitate în nenorocire și ne face chiar și calamitatea ridiculoasă. — Una foarte gravă dintre cauzele în urma cărora pasivitatea electorală nu a reportat succesul așteptat este defectuosul program național dela 1881. — În acest program trebuia să se cuprindă ca punct cardinal independența politică a națiunii române cu par-

ament român și guvern român separat. În-implările cari au urmat repede după pro-nulgarea programului dela 1881. ne dau acea instrucțiune politică cumcă pentru onoarea națională abaterea in cel mai neînsemnat articol dela finețele și rigoarea demnității naționale este chiar așa primejdioase ca pentru virtutea femeiască. Femea care admite familiaritățile unuia n'ar ști unde să se oprească, când să refuze, — și dacă conducătorii unei națiuni cedează întrun singur punct din dreptul național, dacă ei sunt aplecați la supunere arbitriului simplu al altor — fie care paș accelerează repegiunea căderii — Dintre toate desastrela politice la cari am ajuns prin pasivitate acasta este care trebuie să ne doară mai mult!

Aceasta este o nemotivată trecere la ordinea zilei preste pretensiunile mari și drepte ale națiunei române la viața politică independentă. Onoarea unei națiuni prescrie membrilor sei ca să respecteze drepturile sale la independență și dacă ei s'a răpit acea independență revindicațiunea aceleia neîntre-ruptă. Dreptatea substanțială o vrea națiunea română, ea vrea să trăiască sub legile știute ale libertății și ale independenței naționale. — Alcătuitorii programului dela 1881

au comis crimă abătându-se dela postulatele reale ale acestor principii necontestabile. Urmarea a fost acea cumplită destrăbălare politică a cărei pradă va fi națiunea prin pasivitatea electorală. — Prin pasivitate am ajuns la uitimul grad al decadenței politice, am devenit sclavii parlamentului unguresc și prin aceasta sclavi ai regelui și ai ministrilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

